

همسرگزینی؛

بررسی تطبیقی معیارها در اندیشه اسلامی

با معیارهای پذیرفته شده از سوی جوانان شهر کرمان

سیدرضا موسوی*

چکیده

هدف این پژوهش بررسی معیارهای پذیرفته شده جوانان شهر کرمان برای همسرگزینی و تطبیق آن با معیارهای توصیه شده بر اساس آموزه‌های دینی است. بدین منظور، با مراجعه به آیات و روایات، معیارهای توصیه شده در شرع مقدس برای یک ازدواج سالم و موفق استخراج گردید. از سوی دیگر، با شناسایی معیارهایی مورد قبول جوانان (دختر و پسر) در همسرگزینی، مجموعه این دو دسته معیار در قالب یک پرسش‌نامه گردآمده و در معرض نظرسنجی جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال مجرد شهر کرمان قرار داده شد، تا اولویت‌های همسرگزینی آنان شناسایی شود. نتایج به دست آمده نشان داد که پاسخ‌گویان از ۶ معیار اصلی در دیدگاه نظری اسلام، تنها دو معیار آن یعنی «پاک‌دامنی» و «عقل و هوش» را در اولویت قرار می‌دهند. در حالی که جوانان غیر از این دو معیار، معیارهایی همچون «میزان تحصیلات، وضعیت اقتصادی و شغل» را در رتبه‌بندی خود در اولویت قرار داده‌اند. به عبارت دیگر، پاسخ‌گویان بیشتر معیارهایی را که از نظر آموزه‌های دینی در سطح دوم قرار دارند، به‌عنوان معیارهای سطح اول خود پذیرفته و معیارهای سطح اول را در آموزه‌های دینی در ردیف‌های بعدی قرار داده‌اند. همچنین در اولویت‌بندی معیارهای ازدواج، بین دختران و پسران، تفاوت معناداری مشاهده نمی‌شود، هرچند این هماهنگی در معیارهای دو جنس، با ملاک‌های دینی رابطه معناداری وجود ندارد. کلیدواژه‌ها: معیار همسرگزینی، اندیشه اسلامی، جوانان..

* عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بافت، دانشجوی دکترای مدرسی معارف

مقدمه

پیامبر گرامی ﷺ می‌فرمایند: «هیچ خانه و بنایی نزد خداوند، از ازدواج کردن محبوب‌تر نیست.»^۱

یکی از مهم‌ترین انتخاب‌های انسان در زندگی، انتخاب همسر است؛ زیرا بدین وسیله، به تشکیل خانواده می‌پردازد و این امر در زندگی شخصی، اجتماعی و تربیت فرزندان تأثیر بسزایی دارد. اهمیت این انتخاب به قدری است که می‌توان سعادت و رضایت و نیز ناکامی و حسرت آدمی را در زندگی به چگونگی این انتخاب مربوط دانست. ازدواج موفق و تشکیل یک خانواده پایدار و مستحکم، به دو عامل مهم و اساسی بستگی دارد:

اول. کفویت؛ یعنی وجود تناسب، هم‌شأنی و هم‌طرزی نسبی میان زن و شوهر؛ دوم. تفاهم؛ یعنی همدیگر را فهمیدن و علت رفتارهای همدیگر را درک کردن و به دیگری در باورها و رفتارهای شخصی‌اش حق دادن. در این صورت توانایی انسان در تحمل و پذیرش تفاوت‌های همدیگر، تا حد شگفت‌آوری افزایش می‌یابد.

اما برای ازدواج با همسری هم‌شأن و رسیدن به تفاهم در زندگی، آگاهی از ملاک‌های منطقی‌گزینش همسر و رعایت آن در انتخاب ضروری است. جوان مسلمان ایرانی باید باور کند که همسرگزینی بر اساس معیارهای اسلامی و قرآنی است که زوجها را از فواید شگفت‌انگیز ازدواج بهره‌مند خواهند ساخت و با ارضای نیازهایشان، در بستر عقلانیت و معنویت، همراه با تفاهم و همدلی به آرامش خواهند رسید. اینجاست که کلام نورانی رسول گرامی ﷺ درک می‌شود که می‌فرمایند: «هر کس ازدواج کند نیمی یا دو سوم دین خود را به چنگ آورده است. پس در بقیه آن پرهیزگاری پیشه سازد.»^۲ و می‌فرمایند: «ازدواج سنت من است و هر کس از سنت من روی بگرداند از من نیست.»^۳ نیز می‌فرمایند: «هرگاه مردی برای ازدواج نزد شما آمد و اخلاق و دینش مورد رضایتان بود، به او دختر بدهید؛ زیرا اگر این کار را انجام ندهید، در روی زمین فتنه و فساد بزرگ روی خواهد داد. دوشیزگان همانند میوه‌هایی بر روی درختان هستند که اگر چیده نشوند آفتاب آنان را فاسد می‌کند؛ زیرا آنان بشرنده.»^۴

با الگوهای غربی و انسان‌محور، که حله والای انسانی در آن فراموش شده و اعتقاد به مبدأ و معاد مورد انکار قرار گرفته و همه حیات در دنیای موقت، آن هم برای ارضای

نیازهای مادی و روانی خلاصه می‌شود، نمی‌توان از تحکیم خانواده و کاهش آمار طلاق سخن گفت، بلکه خانواده به شدت آسیب می‌بیند. متأسفانه در کشور ما نیز به دلیل عدم توجه به مجموعه الگوهای اسلامی در انتخاب همسر و نیز در روابط زناشویی و غفلت از ارضای نیاز معنوی، هر ساله بر تعداد طلاق‌های محضری و عاطفی افزوده می‌شود و خطر ازهم‌پاشیدگی بر سر بسیاری از کانون‌های خانوادگی سایه افکنده است.

«طبق گزارش سازمان ثبت احوال در یازده ماه نخست سال ۱۳۸۸ در هر ساعت، ۱۰۰ واقعه ازدواج و ۱۴ واقعه طلاق به ثبت رسیده است. نیز در یازده ماه نخست سال ۱۳۸۸، آمار طلاق نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۱۳/۲ درصد افزایش داشته است.^۵ در سال ۱۳۸۹ تعداد ۱۳۷۲۰۰ واقعه طلاق در کشور ثبت شده که نسبت به مدت مشابه سال قبل، ۹/۱ درصد افزایش داشته است.^۶ مدیرکل آمار و جمعیت ثبت احوال کشور خبر داد: ازدواج‌های ثبت شده در سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۸۷۴ هزار و ۷۹۲ ازدواج بوده و آمار طلاق ثبت شده نیز ۱۴۲ هزار و ۸۴۱ مورد بوده که آمار طلاق ۴/۱ درصد نسبت به سال ۱۳۸۹ افزایش یافته است.^۷

به گزارش خبرگزاری دانشجویان ایران، ایسنا، معصومه آباد (رئیس کمیته نام‌گذاری شورای شهر تهران) با اشاره به رشد آمار طلاق و اینکه ۱۷ درصد طلاق‌ها در سال گذشته (۱۳۹۰)، در سال اول ازدواج رخ داده است، اظهار داشت: شهر تهران بیشترین آمار طلاق را در میان شهرهای کشور دارد و علی‌رغم برخی تصورات که وضعیت معیشتی را موجب طلاق می‌داند، در شمال شهر تهران، آمار طلاق بیشتر از نقاط جنوبی شهر بوده است. در شمیران از هر سه ازدواج در سال گذشته، دو مورد به طلاق منجر شده است. این در حالی است که در مناطق جنوبی پایتخت، از هر ۴/۳ ازدواج یکی به طلاق منجر شده است.^۸

از این رو، شمار روزافزون موارد طلاق موجب شده است تا مشاوره پیش از ازدواج به عنوان یک ضرورت مطرح گردد. این مشاوره ابتدا در زمینه مسائل پزشکی و ژنتیکی بود، ولی امروزه مشاوره در زمینه مسائل شخصیتی، روانی، معیارهای انتخاب همسر و چگونگی ارتباط با همسر و سایر اعضای خانواده، برای کاهش آمار طلاق و اختلافات خانوادگی، از مسائل مهم و اساسی به شمار می‌آید. باید این واقعیت را بپذیریم که جوانان ما مهارت‌های لازم برای کسب موفقیت و شادکامی در زندگی، به ویژه مهارت انتخاب همسر، را

نمی‌شناسند. برخی از جوانان بدون داشتن کمترین اطلاعات لازم در زمینه انتخاب همسر و سایر مهارت‌های ضروری ازدواج می‌کنند و این منشأ بسیاری از مشکلات بعدی، همچون طلاق است. از این‌رو، برای کاهش آمار طلاق و به منظور استحکام خانواده‌ها، باید همه مسئولان برای حل این معضل اجتماعی اقدام کنند. یکی از مهم‌ترین راه‌کارهای تأثیرگذار در این زمینه، راهنمایی خانواده‌ها و دختران و پسران جوان است تا جلوی انتخاب‌های ناصحیح گرفته شود. اگر ازدواج و فرایند خواستگاری با معیارهای عقلانی و توصیه‌های قرآن کریم و پیشوایان معصوم علیهم‌السلام صورت پذیرد، آمار طلاق‌ها و اختلافات خانوادگی به شدت کاهش می‌یابد.

هدف اصلی پژوهش «بررسی میزان ارتباط معیارهای همسرگزینی از منظر قرآن و حدیث با معیارهای مقبول جوانان شهر کرمان» و اهداف فرعی آن عبارت است از:

۱. بررسی و تشخیص معیارهای انتخاب همسر در اندیشه اسلامی؛
 ۲. سنجش معیارهای پذیرفته شده جوانان شهر کرمان در انتخاب همسر؛
 ۳. بررسی رابطه بین جنسیت و اولویت‌بندی معیارهای ازدواج.
- سؤال اصلی تحقیق این است: «آیا میان معیارهای اسلامی و معیارهای مقبول جوانان شهر کرمان برای انتخاب همسر ارتباطی وجود دارد؟» سؤالات فرعی تحقیق این است:
۱. مهم‌ترین معیارهای انتخاب همسر در اندیشه اسلامی کدام است؟
 ۲. اولویت معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان به ترتیب کدام است؟
 ۳. آیا میان معیارهای پسران و دختران شهر کرمان برای انتخاب همسر ارتباطی وجود دارد؟

فرضیات تحقیق

در این تحقیق، یک فرضیه اصلی و یک فرضیه فرعی آزمون خواهد شد:

فرضیه اصلی

H1: بین معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان و معیارهای اسلامی ارتباط وجود دارد.

Ho: بین معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان و معیارهای اسلامی ارتباط وجود ندارد.

فرضیه فرعی

H1: بین معیارهای همسرگزینی دختران و پسران شهر کرمان ارتباط وجود دارد.

Ho: بین معیارهای همسرگزینی دختران و پسران شهر کرمان ارتباطی وجود ندارد.

معیارهای همسرگزینی در اندیشه اسلامی

معیارهای ازدواج به معیارهای اولیه (بایسته) و ثانویه (شایسته) تقسیم می‌شود. برخورداری از معیارهای اولیه در هر زمان و مکانی ضروری است، ولی ملاک‌های ثانویه بر حسب شرایط زمانی و مکانی قابل تغییر و بازنگری است و پس از وجود ملاک‌های اولیه اهمیت می‌یابد.

الف. ملاک‌های اولیه و بایسته

۱. ایمان: رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «اگر کسی به عنوان خواستگاری به نزد شما آمد که خُلُق و دینش را می‌پسندید با او ازدواج کنید، و اگر به این دستور عمل نکنید فتنه و فساد بزرگی در زمین به وجود خواهد آمد.»^۹

۲. حُسن خلق: مردی به امام رضاؑ نوشت: یکی از بستگانم از دخترم خواستگاری کرده، ولی او دارای اخلاق بدی است، چه کنم؟ حضرت فرمودند: «اگر بدخلق است، دختری را به ازدواج او درنیاور.»^{۱۰}

۳. پارسایی: سومین صفت لازم برای یک همسر مناسب، برخورداری از تقوا^{۱۱} در حدی است که همسر از گناهانی مانند زنا^{۱۲} و شراب‌خواری^{۱۳} اجتناب کند و به طور علنی و آشکار، مرتکب گناهان دیگر نشود.^{۱۴}

۴. پاک‌دامنی: پاک‌دامنی زن، او را از خیانت به کانون خانواده و همسر خویش حفظ می‌کند، و پاک‌دامنی مرد، او را از نگاه هوس‌آلود به نامحرمان و از خیانت به حریم خانواده و همسر بازمی‌دارد. حضرت صادقؑ می‌فرماید: «کفو بودن در این است که عقیف بوده و از امکانات اقتصادی نیز برخوردار باشند.»^{۱۵}

۵. هوشمندی: همسر عاقل امکانات خانواده و شرایط و اوضاع زندگی را خوب درک می‌کند، توقعات بیجا و بلندپروازی ندارد تا همسرش را در فشار قرار دهد. بیشتر اختلافات خانوادگی معلول جهالت و نادانی زن و شوهر یا یکی از آنهاست. همسر عاقل گذشت و بردباری دارد و با بهانه‌های کوچک، زندگی را متلاشی نمی‌سازد.^{۱۶} امام علیؑ

می‌فرمایند: «با انسان احمق و نفهم ازدواج نکنید؛ زیرا معاشرت با او بلایی است عظیم و فرزندانیش نیز ضایع خواهند شد.»^{۱۷} رسول خدا ﷺ به حضرت علی رضی الله عنه فرمودند: «یا علی، هیچ فقری بدتر از نادانی نیست، و هیچ مالی سودمندتر از عقل نیست.»^{۱۸} عاقل در اندیشه اسلامی، خود را در برابر خانواده و اجتماع مسئول می‌داند. «ای مؤمنان، خود و خانواده‌تان را از آتشی که هیزم آن، انسان‌ها و سنگ‌هاست، حفظ کنید.»^{۱۹} (تحریم: ۶)

۶. همتایی فرهنگی: همتایی و تناسب فرهنگی یعنی آن‌دو به طور نسبی، از یک دیدگاه و نگرش در مسائل گوناگون زندگی (سیاسی، مذهبی و ارتباط با دیگران) برخوردار باشند. هنجارها و ارزش‌های پذیرفته شده آن‌دو (در شیوه ارتباط، استفاده از ابزارها و رسانه‌های تصویری نوین، شنیدنی‌ها و دیدنی‌ها و چگونگی گذران اوقات فراغت و مانند آن) نسبتاً برابر باشد و یا نحوه تربیت یکی از زن و شوهر بر خلاف دیگری نباشد؛ مثل آنکه شوهر در خانواده‌ای بزرگ شده و در اجتماعی تربیت یافته باشد که کلمات خشن و تند و زننده زیاد به کار می‌رفته و او هم به آن سخنان عادت کرده است، ولی زن در محیط و خانواده‌ای متین و مؤدب بزرگ شده باشد که در تمام مدت عمرش، آن‌گونه سخنان به گوشش نخورده و فکر نمی‌کرده که ممکن است چنین کلماتی از دهان انسانی خارج شود.

امام صادق رضی الله عنه می‌فرمایند: «زن عارفه (فهمیده فرزانه) باید در کنار مرد عارف (فهمیده اهل معرفت) قرار گیرد، نه غیر آن.»^{۲۰}

امام علی رضی الله عنه می‌فرمایند: «عاقل آن نیست که خیر را از شر تمیز دهد، بلکه عاقل آن است که بهترین دو شر را بشناسد. (یعنی شری را که زیان کمتری دارد انتخاب کند).»^{۲۱} بنابراین، اگر مردی پاک و نظیف با زنی پلید و کثیف ازدواج کند گرفتار یکی از دو شر شده است: سازش با همسر یا جدایی و طلاق. اگر او عاقل باشد شرّ خفیف را انتخاب می‌کند و شرّ سنگین را از خود دور می‌سازد. و از این دو بهتر، آنکه پیش از پیوند ازدواج، بیشتر دقت کند تا دو جوان در ابتدای زندگی، گرفتار مشکلی نشوند. نیز می‌فرمایند: «کسی که با نادانان همنشینی کند، باید آماده قیل و قال شود.»^{۲۲}

۷. سلامت جسمی: مقصود از «سلامت جسمی» این است که طرف مقابل دارای بیماری مزمن و حادی همچون جذام، پیسی، ایدز و مانند آن نباشد. نیز از اندام سالمی برخوردار باشد. اگر احیاناً کسی بخواهد این صفت را نادیده بگیرد، باید با منطق قوی و

خواست ایمانی این کار را انجام دهد تا مبدا پس از ازدواج بگوید: «اشتباه کردم»؛ چرا که جبران خطای ازدواج‌های غیرعقلانه بسیار سخت، پرهزینه و طاقت‌فرساست. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله وقتی می‌خواستند ازدواج کنند به زنی که به خواستگاری می‌فرستادند می‌فرمودند: «به زن نگاه کن و دهان و گردن او را استشمام کن»؛^{۳۳} زیرا بوی بد موجب آزار طرف مقابل می‌شود و او برای رهایی از بوی بد، مجبور می‌گردد از همسرش دوری کند در نتیجه، زندگی در کامش تلخ می‌گردد. این حق برای طرفین محفوظ است که پیش از ازدواج، از بدبو یا خوشبو بودن دهان و از اندام همسر آینده اطلاع پیدا کنند.^{۳۴}

۸. سلامت جنسی: زوجین باید از سلامت جنسی برخوردار باشند؛ زیرا امروزه مسلم شده است که علت بسیاری از آشفتگی‌های روانی، لغزش‌های اخلاقی، خیانت‌ها، شکست‌های زندگی زناشویی، ناسازگاری‌ها، بدخلقی‌ها، خلاف‌کاری‌ها و حتی جنایات، بی‌توجهی به مسائل جنسی است و یا مسائلی که به نحوی با آن ارتباط دارد، و چه بسیار خانواده‌هایی که محیط گرم و صمیمانه اولیه‌شان در اثر ناآشنایی با مسائل جنسی، به محیطی سرد و بی‌روح مبدل گشته و نعمات عاشقانه، جای خود را به کلمات ناپسند داده و چه بسا کار را به طلاق کشانده است.^{۳۵}

به گزارش برخی از پژوهشگران، علت اصلی دست‌کم ۸۰ درصد از متارکه‌ها و تنش‌های خانوادگی، «آشفتگی‌ها و ناسازگاری‌های جنسی میان زن و شوهر» است که آنها را نسبت به هم سرد، بی‌میل و بی‌رغبت کرده، اما با بهانه‌های غیر واقعی از یکدیگر متارکه می‌کنند. در برخی موارد، این مسئله (عدم نشاط جنسی)، از نظر زن و شوهر پنهان است و ممکن است حتی خودشان هم نتوانند علت سردی خود را نسبت به هم درک نمایند و بهانه‌های دیگری را علت عدم سازش ذکر کنند که متأسفانه غالباً چنین است.^{۳۶}

دین مقدس اسلام زن و شوهر را در خلوت خانه هم رهبری و راهنمایی فرموده است؛ رهبری‌هایی بسیار دقیق و مفصلی که شاید ریاکاران و کج‌اندیشان را خوشایند نباشد، ولی به واقع، اگر اسلام این رهبری‌ها را نمی‌نمود، دینی ناقص و نارسا بود و مورد اعتماد قرار نمی‌گرفت. مگر نه این است که اگر وظیفه زن و شوهر در آیین همبستری معین نباشد، موجب نزاع و درگیری میان آنها می‌شود و گاهی موجب انحرافات جنسی و یا طلاق؟ مگر نه این است که اگر همبستری مطابق دستور الهی نباشد، موجب سقط جنین، نقص عضو و

بیماری‌های جسمی و روانی کودک می‌گردد؟^{۳۷} به موارد ذیل دقت کنید: قرآن کریم می‌فرماید: «نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ؛ زنان شما کشتزار شما هستند. هرگونه که می‌خواهید، به کشتزار خود درآیید.»^{۳۸} دانشمندان اسلامی از آیه شریفه مزبور استفاده می‌کنند که نزدیکی از راه عقب، یا حرام است یا کراهت دارد؛ زیرا آنجا کشتزار نیست؛ یعنی موجب تولید نسل نمی‌شود، ولی نزدیکی از راه جلو به هرگونه و به هر شکلی که خود زن و شوهر بخواهند، مجاز است و مانعی ندارد.

یکی از اصحاب امام صادق علیه السلام از ایشان پرسید: «لذیذترین کارها چیست؟ هر کس چیزی گفت: سپس خود ایشان فرمودند: «لذیذترین کارها همبستر شدن با زنان است.»^{۳۹} امام صادق علیه السلام خطاب به مردان فرمودند: «اگر یکی از شما به همسرش نزدیک شود و سپس برخیزد و او را ارضا نکند، اگر همسرش به یک سیاه زنگی دست یابد به او متوسل می‌شود. پس هنگام نزدیکی، شوخی و ملاحظه کنید که لذت‌بخش و بهتر است و زن بهتر ارضا می‌شود.»^{۴۰} امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «کسی که زنان متعددی بگیرد و نتواند با همه آنها همبستر شود، اگر یکی از آنها زنا کند، گناهش به گردن مرد است.»^{۴۱} پیغمبر گرامی صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «سه چیز از ستم محسوب می‌شود: ... سوم آنکه مردی با زنش نزدیکی کند ولی قبلاً با او بازی نکرده و با او ور نرفته باشد.»^{۴۲}

رسول خدا صلی الله علیه و آله به زنان فرمودند: «وقتی شوهرانتان شما را طلب می‌کنند و شما مشغول نمازید، نماز خود را طول ندهید تا شوهرانتان را از حقی که بر شما دارند مانع شده باشید.»^{۴۳} امام صادق علیه السلام فرمودند: «زنی نزد رسول خدا صلی الله علیه و آله آمد و سؤال کرد: حق شوهر بر زن چیست؟ فرمودند: زن باید نیاز (غریزی) شوهرش را برآورد، هرچند آن زن بر مرکبی سوار باشد.»^{۴۴}

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: «از جمله زنان بد، زنی است که چون شوهرش با او خلوت کند، شوهرش را مانع شود و مانند شتر چموش بدرکابی کند.» (گویا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌خواهند زنان امتش خوش‌رخت خواب باشند تا خلوت‌خانه آنها خشک و حیوانی و بی‌روح نباشد.)^{۴۵}

راوی می‌گوید: «از امام صادق علیه السلام درباره مردی پرسیدم که با همسرش به سفر رفته است و اگر نزدیکی کند، آب برای غسل کردن ندارد، چه کند؟ فرمودند: «اگر غریزه بر او فشار

آورده، حلال است (که نزدیکی کند و سپس برای نماز تیمم نماید). سپس به حضرت عرض کردم: از پیغمبر اکرم ﷺ روایت شده است که آن حضرت به ابوذر فرمودند: «با همسرت نزدیکی کن تا خدا به تو پاداش دهد. ابوذر تعجب کرده و گفته است: با زنى نزدیکی کنم و خدا به من پاداش دهد؟! پیغمبر ﷺ فرموده اند: آری، همچنان که اگر زنا کنی خدا عذابت می کند (چون با همسر حلالیت نزدیکی کنی، پاداشت می دهد). سپس امام صادق ﷺ فرمودند: «همچنین اگر غریزه جنسی به او فشار آورد و او از ترس گرفتار شدن به حرام، با همسر حلال خود نزدیکی کند، خدا پاداشش می دهد.»^{۳۶}

پیامبر اکرم ﷺ می فرمایند: هر مؤمنی که با همسرش درآمیزد، هفتاد هزار فرشته بال‌هایشان را برای آنها می گسترانند و رحمت خدا بر آنان نازل می گردد.^{۳۷}

امام صادق علیه السلام می فرمایند: «هیچ مباح و حلالی نزد خداوند، دوست داشتنی تر از آمیزش با همسر نیست. پس زمانی که مؤمن با همسرش نزدیکی نماید و غسل جنابت می کند، شیطان به گریه می افتد و می گوید: ای وای! این بنده از پروردگارش اطاعت نمود و گناهانش بخشیده شد.»^{۳۸}

رسول اکرم ﷺ می فرمایند: «چون کسی می خواهد با زن خود جماع کند، به روش پرندگان و مرغان به نزد او نرود، بلکه ابتدا با او بازی و خوش طبعی کند، سپس درآمیزد.»^{۳۹} امام علی ﷺ می فرمایند: «چون یکی از شما خواست با همسرش آمیزش کند، از شتاب کردن در این کار بپرهیزد؛ چرا که زنان هم نیازهایی (جنسی) دارند.»^{۴۰}

۹. اصالت خانوادگی: معیارهای همسرگزینی دو قسم است: معیارهایی که باید آنها را در شخص مقابل و همسر آینده جست و جو کرد و معیارهایی که باید آنها را در خانواده وی یافت؛ زیرا خانواده در شکل گیری شخصیت انسان نقش بسزایی دارد. ندیدن شخص در متن خانواده، خطای بزرگی است. اگرچه ممکن است انسانی با تأثیرپذیری از سایر عوامل تربیتی، اثر تربیتی و فرهنگی خانواده اش را کم رنگ و یا بی اثر کند، اما استثنا قاعده نیست. قرآن کریم می فرماید: «وَ الْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرِجُ نَبَاتَهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبَثَ لَا يَخْرِجُ إِلَّا نَكِدًا؛ (اعراف: ۵۸) سرزمین پاک (و آماده) گیاهش به فرمان پروردگارش بیرون می آید. اما زمین خبیث (و شوره زار) جز محصولی اندک و بی فایده بیرون نمی دهد.»

بنابراین، یکی از اصولی که اسلام برای انتخاب همسر وضع نموده، انتخاب همسر بر اساس نجابت و اصالت خانوادگی است؛ به این معنا که شریک زندگی باید از خانواده‌ای اصیل و ریشه‌دار باشد که در بین مردم، به شرافت و پاکی و شایستگی اخلاق معروف است؛ چراکه مردم همانند معادنی هستند که از لحاظ اصالت و حقارت، فساد و سلامت اخلاقی با یکدیگر متفاوتند!^{۴۱}

روزی پیامبر اکرم ﷺ فرمودند: «ای مردم، از سبزه‌زاری که در منجلاب روییده باشند، بهره‌یزید. گفتند: منظور شما چیست؟ فرمودند: منظور زن زیبایی است که در خانواده پست و فرومایه پرورش یافته.»^{۴۲}

نیز آن حضرت ﷺ فرمودند: «به اشخاص هم‌شان زن بدهید و از اشخاص هم‌شان زن بگیرید و محل نطفه‌های خود را به‌دقت انتخاب کنید.»^{۴۳}

همچنین ایشان فرموده‌اند: «با خانواده شایسته ازدواج کنید؛ زیرا عرق (نطفه و ژن) تأثیر می‌گذارد.»^{۴۴}

البته رعایت این اصل برای کسانی الزامی است که خود در خانواده‌ای اصیل رشد یافته باشند، وگرنه برای کسی که خانواده‌اش از اصالت لازم برخوردار نیست، اشکالی ندارد با دختری از خانواده مشابه ازدواج نماید.

ب. ملاک‌های ثانویه و شایسته

۱. **زیبایی:** زیبایی و جذابیت ظاهری یکی از ملاک‌های مهم در پیوند ازدواج و استمرار آن است. حصول میل و علاقه متقابل و برطرف شدن نیازهای جنسی، مبتنی بر احساس زیبایی زن و مرد نسبت به یکدیگر است. جذابیت و کشش زیبایی یک خصوصیت طبیعی است که در متون اسلامی شواهدی بر آن وجود دارد: «خداوند زیباست و زیبایی را دوست دارد.»^{۴۵} بر اساس تعالیم اسلام، نگاه به چهره و اندام جنس مخالف، در صورتی که قصد لذتی در آن نبوده و برای ازدواج باشد، نه‌تنها مجاز شناخته شده، بلکه مورد تأکید قرار گرفته است؛^{۴۶} زیرا این امر زمینه استمرار عواطف مثبت بین زن و شوهر را فراهم می‌سازد. در زمان پیامبر ﷺ شخصی از زنی خواستگاری کرد، اما گویا او را خوب ندیده بود. حضرت فرمودند: «اگر او را دیده بودی، امید سازش و تفاهم بیشتر، و زندگی‌تان بادوام‌تر بود.»^{۴۷}

حضرت صادق علیه السلام می‌فرمایند: «مرد در صورتی که قصد دارد با زنی ازدواج کند، می‌تواند به صورت و موضع دستبندش نگاه کند.»^{۴۸}

۲. **فرزندآوری:** از دیدگاه اسلام، هرچند جذابیت ظاهری حایز اهمیت است، ولی برخی ملاک‌های دیگر مانند دین‌داری و فرزندآوری بر آن ترجیح دارند. بنابراین، اگر معلوم شود که شخصی فرزندآور نیست، هرچند زیبا باشد، از شرایط قابل قبول برخوردار نخواهد بود؛^{۴۹} زیرا یکی از اهداف مهم ازدواج، تولید و پرورش فرزند است و از نیازهای مهم روانی انسان، تعلق و پیوستگی، به ویژه با فرزند، است.^{۵۰}

۳. **هم‌کفوی:** کفویت و همسان‌گزینی در انتخاب همسر، به عنوان یک قاعده جهانی همسرگزینی پذیرفته شده است. همسانی در مکان زندگی و تولد، طبقه اجتماعی، صفات اخلاقی و ویژگی‌های روان‌شناختی، مذهب و دین، سن و سال و ویژگی‌های فرهنگی و نژادی، مورد تأکید بیشتر محققان قرار گرفته است.^{۵۱} در تبیین روان‌شناختی این قاعده، می‌توان گفت: در مرتبه نخست، همسانی موجب جذب افراد به یکدیگر، به سبب برانگیخته شدن عواطف مثبت آنان می‌شود. در مرتبه دوم، همتایی بیشتر، موجب سازگاری بیشتر است.^{۵۲} تحقیقات نشان می‌دهد که همسانی به استمرار و استحکام پیوند نیز کمک می‌کند و در مقابل، بررسی‌ها در زمینه علل اختلافات زناشویی نشان می‌دهد که زوجین نوعی عدم تشابه در خصلت‌های گوناگون از خود بروز می‌دهند.^{۵۳}

اسلام در گزینش همسر، بر اصل «کفویت» - به معنای همتایی و همانندی -^{۵۴} بسیار تأکید دارد و می‌گوید: بهتر است زن و مرد در ویژگی‌های مناسب ازدواج، به طور نسبی همتای هم باشند و البته این همسانی، در زمینه ایمان^{۵۵} و مراتب ایمان و ویژگی‌های اخلاقی تأکید بیشتری شده است. از این رو، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرمایند: «برخی از مؤمنان، همتای برخی دیگرند.»^{۵۶} یعنی: صرف ایمان، موجب همتایی دو نفر نمی‌شود، بلکه آن دو باید در مراتب ایمان، یعنی در (چگونگی پای‌بندی‌شان به ارزش‌های دینی، ویژگی‌های اخلاقی و عفت و حیا) نیز همتای یکدیگر باشند تا بتوانند شادکامی، سازگاری زناشویی و رضایت از زندگی را تجربه کنند. تصریح قرآن کریم به اینکه «زن پاک برای مردان پاک، و مردان پاک برای زنان پاک.»^{۵۷} بدین معناست که زن و مرد در تقوا و دین‌داری هم باید همتای یکدیگر باشند.^{۵۸}

البته باید توجه داشت که مفهوم «کفویت» و همسان همسری نسبی است و دارای مراتب متعدد است. بنابراین، باید همتایی دو نفر در جمع‌بندی همه ملاک‌ها در نظر گرفته شود. ممکن است کسی نسبت به همسرش در جنبه‌هایی بالاتر باشد، در حالی که همسر وی در جنبه‌های دیگری از او بالاتر است. در این باره، به بعضی از کلمات اولیای دین اشاره می‌شود: «همتایی و هم‌شأنی به این است که کسی پاک‌دامن باشد و زندگی با او همراه با آسایش باشد.»^{۵۹}

«کسی در نامه‌ای به امام جواد علیه السلام اعلام کرد: من مثل و مانندی برای ازدواج با دخترانم نیافته‌ام، چه کنم؟ امام جواد علیه السلام در جواب فرمودند: «درباره نیافتن هم‌تا برای دخترانت زیاد نیندیش (و فرصت‌ها را از دست نده)، بلکه اگر از اخلاق و دین‌داری خواستگاران، رضایت داشتی، دخترانت را به همسری آنان درآور، وگرنه فتنه و فساد بزرگی در زمین ایجاد می‌شود.»^{۶۰}

امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «اگر ما می‌خواستیم اعضای خانواده‌مان خود را به افرادی که کاملاً هم‌تا و هم‌شأن ما باشند همسر دهیم، بدون همسر می‌ماندند!»^{۶۱}

از مجموع این سه روایت، روشن می‌شود که همتایی در ازدواج، امری نسبی است و لازم است در برخی شرایط زمانی و مکانی، از آن صرف‌نظر شود.

ملاک‌های عرفی‌گزینش همسر

«سلامت ظاهری و جسمانی فرد، تفاوت سنی، زیبایی چهره و اندام، توانایی باروری و رنگ پوست (نژاد)»^{۶۲} (ملاک‌های جسمانی)؛ «هوشمندی و همگونی زن و شوهر»^{۶۳} تحصیلات، تشابه در نگرش‌ها،^{۶۴} عواطف و شخصیت و ملاک‌های رفتاری و اخلاقی»^{۶۵} (ملاک روان‌شناختی)؛ «توانایی اداره خانواده، نوع شغل، میزان ثروت و درآمد بالا، برای مرد، و کم هزینه بودن، توانایی کافی برای انجام کار و اداره خانه، برای زن» (ملاک اقتصادی)^{۶۶}؛ «ازدواج درون‌دینی و همسانی طبقات اجتماعی» (ملاک اجتماعی)؛ و «ملاک‌های خانوادگی مانند ازدواج با خویشاوند یا بیگانه، وضعیت خانوادگی همسر، مانند نظر مثبت یا منفی اعضای خانواده درباره یک فرد» بخشی از ملاک‌های همسرگزینی عرفی به شمار می‌آید.^{۶۷}

دکتر نوابی‌نژاد در بحثی تحت عنوان «ویژگی‌های با اهمیت برای ازدواج» می‌نویسد:

دختر و پسر به هنگام ازدواج مهم است به رشد جسمانی، عاطفی، اجتماعی، عقلی و اخلاقی یکدیگر توجه کنند و عوامل زیر را در ازدواج موفق و استحکام خانواده، مؤثر بدانند و آنها را در انتخاب همسر مورد توجه قرار دهند: ایمان و اعتقادات مذهبی، تناسب سنی، تناسب تحصیلی، زمینه‌های تربیتی و فرهنگی خانواده، وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده، تناسب و تفاهم، به جای تطابق و تشابه در سلیقه، عواطف و احساسات و نگرش به زندگی.^{۶۸}

۱. تناسب سنی: رشد عقلی، عاطفی، اجتماعی و اخلاقی انسان لزوماً با سن تقویمی و شناسنامه‌ای او هماهنگ نیست. بنابراین، نباید تناسب سنی را یک شرط ضروری و الزامی برای تفاهم بین زن و مرد در نظر گرفت، به شرطی که معیارهای دیگری که از ویژگی‌های مهم یک فرد رشد یافته است، مورد توجه قرار گیرد. غالباً توصیه می‌کنند که زن قریب دو تا چهار سال از مرد کوچک‌تر باشد. کارشناسان خانواده برای دختران سنین ۲۰-۲۲ سال و برای پسران ۲۴-۲۶ سال را توصیه می‌کنند؛ چون پسر، قریب ۴ سال دیرتر از دختر به بلوغ می‌رسد. البته رعایت این تفاوت به این مقدار (حدود ۴ سال) الزامی نیست، این خصوصیت را باید با دیگر خصوصیات دختر و پسر بررسی کرد.

۲. هم‌تایی در تحصیلات: بهتر آن است که زن و شوهر از نظر معلومات و تحصیلات علمی، زیاد با هم فاصله نداشته باشند تا تفاهم بیشتری در زندگی زناشویی وجود داشته باشد. این ویژگی را باید با ویژگی‌های دیگر بررسی کرد؛ به این معنا که اگر - مثلاً - زن دارای تکبر و غرور بی‌جاست و کم‌ظرفیت است، نباید سواد و تحصیلاتش بیش از مرد باشد؛ زیرا حتماً مشکلات فراوانی در زندگی‌شان به وجود خواهد آمد. اما اگر عاقل و متواضع باشد، احتمال بروز این مشکل کمتر است. در خصوص مرد هم مسئله به همین شکل است، البته با کمی تفاوت.

۳. تناسب در وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده: داشتن شغل و امکان تأمین معاش خانواده از معیارهای اصولی است که هر مردی هنگام ازدواج باید دارا باشد. طبق قوانین و عرف ایرانی، تأمین مخارج خانواده و نیازهای اولیه و اساسی زندگی، مثل خوراک، پوشاک و مسکن همسر و فرزندان، آن هم طبق شأن و منزلت زن، از وظایف و مسئولیت‌های اجتناب‌ناپذیر مرد است. بنابراین، شروع زندگی با مردی که کار ندارد، تنها به

امید آنکه در آینده شغلی خواهد داشت، چندان منطقی نیست. نکته مهم دیگر اینکه خانواده دختر و پسر باید از نظر طبقه و وضع اقتصادی - اجتماعی، همسان باشند تا سازگاری بیشتری را در کنار هم تجربه کنند.

۴. شغل: هر مرد باید به کاری اشتغال داشته باشد تا مخارج خود و خانواده‌اش را تأمین کند. اما دختر باید توجه داشته باشد که هر شغلی آثار و لوازم خاص خود را دارد. برخی شغل‌ها پردرآمدند و بعضی کم‌درآمد.^{۶۹} باید توجه کرد که هر شغلی الزاماتی دارد که چاره‌ای جز پذیرش آنها نیست. برخی شغل‌ها ملازم غیبت شبانه و یا حضور طولانی مدت خارج از منزل است. بعضی شغل‌ها با کثیف شدن لباس و جسم همراه است و... از سوی دیگر، هر کس باید پیش از ازدواج، تکلیف خود را با مسئله خانه‌دار یا شاغل بودن خانمش روشن کند. برخی پیش از ازدواج، شاغل بودن همسر را به صورت ملاکی آنچنان برجسته در ذهن خود حک می‌کنند که سایر ملاک‌ها را به پای آن قربانی می‌کنند، در حالی که اگر زنی را به خاطر درآمد اقتصادی و استقلال مالی انتخاب کنند، هدف از ازدواج، بهره‌کشی خواهد بود که یکی از اهداف انحرافی ازدواج است.

۵. تناسب روحی و روانی: روان‌شناسان و مشاوران خانواده معتقدند: زنان و مردانی که از لحاظ عواطف، حجم فعالیت و توان، درون‌گرایی و برون‌گرایی، سردی و گرمی مزاج و مانند آن، وضعیتی معمولی دارند مانع خاصی برای ازدواج با یکدیگر ندارند، اما ازدواج پرتوان یا بیش‌فعال با کم‌تحرک و سنگین، برون‌گرا و اجتماعی با درون‌گرا و منزوی، پرهیجان با سرد مزاج و مانند آن مشکلات فراوانی (از جمله، بدبینی، غرور، تحقیر، دل‌زدگی، و افسردگی) به دنبال دارد.

روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات توصیفی بوده و به شیوه «پیمایشی» انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق تمام جوانان مجرد ۱۸ تا ۳۵ سال شهر کرمان بوده است. نمونه تحقیق بر اساس فرمول‌های آماری ۳۶۰ نفر محاسبه شد. میانگین سنی برای پسران ۲۳/۳ سال و دختران ۲۲/۹ سال بود. همچنین پسران شرکت کننده ۷۵ درصد دارای تحصیلات فوق دیپلم و بالاتر و دختران ۷۹ درصد دارای این سطح تحصیلات بودند. ابزار اندازه‌گیری این تحقیق پرسش‌نامه محقق ساخته مشتمل بر ۳۳ گویه بود. در طراحی گویه‌های این

پرسش‌نامه، محقق با مراجعه به آیات و روایات، معیارهای توصیه شده از سوی شرع مقدّس برای یک ازدواج سالم و موفق را استخراج کرد. از سوی دیگر، با توجه به اینکه در جامعه نیز معیارهایی وجود دارد که از سوی جوانان (دختر و پسر) در همسرگزینی مورد توجه قرار می‌گیرد، آنها نیز شناسایی شد و مجموعه این دو دسته معیار در قالب یک پرسش‌نامه گرد آمده و در معرض نظرسنجی جوانان ۱۸ تا ۳۵ سال مجرد شهر کرمان قرار داده شد تا اولویت‌های همسرگزینی آنان مورد شناسایی قرار گیرد. در این پرسش‌نامه، پاسخگو باید درجه اهمیت هر معیار را در یک طیف ۵ درجه‌ای (خیلی زیاد - زیاد - متوسط - کم و خیلی کم) مشخص سازد. روش اعتباریابی این پرسش‌نامه، صوری و محتوایی بود. سؤالات از نظر ظاهر و نیز محتوا با موضوع تحقیق مطابقت داده شد. پایایی پرسش‌نامه بر اساس روش «کرونباخ» (آلفای کرونباخ) ۰/۷۰ به دست آمد که مقدار قابل قبولی است.

روش اجرا

برای نمونه‌گیری، ابتدا شهر به ۵ منطقه جغرافیایی تقسیم شد و در هر منطقه، نمونه مورد نظر از چندین مکان به نسبت ذیل انتخاب شد: میدان اصلی ۲۵٪، خیابان اصلی ۲۵٪، پارک و فضای سبز ۲۰٪، مغازه ۱۰٪ و منزل ۲۰٪. پرسشگر پس از حضور در مکان مورد نظر، از هر چند عابر، یکی را به تصادف انتخاب کرد و پس از معرفی خود، هدف از تحقیق را بیان نمود و در صورت موافقت و دارا بودن شرایط (سن ۱۸ تا ۳۵ و مجرد)، مصاحبه خود را، که مبتنی بر پرسش‌نامه بود، انجام داد. برای دستیابی به منازل، پرسشگر از هر خیابان اصلی، دو کوچه را به تصادف انتخاب کرد و در آن کوچه، با مراجعه به منازل دارای پلاک فرد یا زوج، حضور یک جوان مجرد در منزل را جویا شد و در صورت تأیید و آمادگی، پرسش‌نامه در اختیار وی قرار گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات پرسش‌نامه‌ای بوده که نظر پاسخ‌گویان اخذ شد. با توجه به سؤالات کم پرسش‌نامه، زمان لازم برای تکمیل هر کدام، قریب پنج دقیقه و کل زمان صرف شده سی ساعت در نظر گرفته شد.

یافته‌های تحقیق

این تحقیق در پی پاسخ‌گویی به این سؤال بود که آیا میان معیارهای همسرگزینی در اندیشه اسلامی با معیارهای مقبول جوانان شهر کرمان ارتباطی وجود دارد یا خیر؟

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول (فرضیه اصلی)

H1: بین معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان و معیارهای دینی ارتباط وجود دارد.
 Ho: بین معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان و معیارهای دینی ارتباطی وجود ندارد.
 برای آزمون این فرضیه، معیارهای ازدواج بر اساس آموزه‌های دینی رتبه‌بندی شد و رتبه‌های داده شده از سوی پاسخ‌گویان نیز مشخص گردید. در ادامه، برای بررسی ارتباط بین این رتبه‌ها، از ضریب همبستگی «اسپیرمن» استفاده شد.

جدول (۱) اولویت ملاک‌های انتخاب همسر از دیدگاه اسلامی و گروه نمونه

اولویت معیارهای همسرگزینی جوانان شهر کرمان	اولویت معیارهای اسلامی و عقلایی همسرگزینی	سطح معیارها
۱۰	تفاهم مذهبی	معیارهای اولیه و بایسته
۱۲	همتایی اخلاقی	
۲	تناسب در هوش و عقل	
۱	پاک‌دامنی	
۸	تناسب فرهنگی	
۹	سلامت جسمی و جنسی	
۶	اصالت خانوادگی	ملاک‌های ثانویه و شایسته
۷	تناسب روحی و روانی	
۱۳	زیبایی	
۴	کار و شغل	
۳	تحصیلات	
۵	وضعیت اقتصادی	
۱۱	سن	

R= - .044 sig= .88

ضریب به‌دست آمده نشان می‌دهد که بین دو متغیر (معیارهای همسرگزینی در اندیشه اسلامی و معیارهای مقبول جوانان شهر کرمان) همبستگی منفی وجود دارد؛ اما این رابطه معنادار نیست. معنای این یافته‌ها آن است که بین اولویت‌های جوانان برای ازدواج و اولویت‌هایی که شرع مقدس معین کرده است نه تنها رابطه مثبتی وجود ندارد، بلکه تا اندازه‌ای در خلاف جهت یکدیگر نیز هستند. همان‌گونه که جدول مزبور نشان می‌دهد، از شش معیار اصلی دینی، چهار معیار (تفاهم مذهبی، همتایی اخلاقی، سلامت جسمانی، و تناسب در فکر و فرهنگ) که قریب ۶۶ درصد معیارها را تشکیل می‌دهد، در اولویت‌بندی معیارهای گروه نمونه، جزو معیارهای سطح دوم قرار گرفته است. به عبارت دیگر، تنها در

۳۴ درصد از موارد، بین اولویت معیارهای دینی برای ازدواج و اولویت معیارهای گروه نمونه تطابق و همخوانی وجود دارد. در بین معیارهای اصلی دینی، همتایی اخلاقی در بین معیارهای سیزده گانه گروه نمونه، به عنوان ملاک دوازدهم، و تفاهم مذهبی به عنوان معیار دهم قرار گرفته است که جای تأمل دارد. همچنین کار و شغل، که در معیارهای دینی به عنوان معیار سطح دوم مطرح شده است، در اولویت بندی گروه نمونه، به عنوان معیار اصلی و رتبه چهارم اهمیت را دارد.

فرضیه دوم (فرضیه فرعی)

H1: بین معیارهای همسرگزینی دختران و پسران شهر کرمان ارتباط وجود دارد.

H0: بین معیارهای همسرگزینی دختران و پسران شهر کرمان ارتباطی وجود ندارد.

برای آزمون این فرضیه، معیارهای ازدواج دختران و پسران جداگانه رتبه بندی شد و ارتباط آنها با استفاده از ضریب همبستگی «اسپیرمن» آزمون گردید. جدول (۲) این نتایج را نشان می دهد:

جدول (۲): اولویت ملاکهای دینی انتخاب همسر برای دختران و پسران شهر کرمان

رتبه	اولویت پسران	رتبه	اولویت دختران
۴	تناسب در پاکدامنی	۴	تناسب در پاکدامنی
۲	تناسب هوش و عقل	۲	تناسب در هوش و عقل
۱۱	هم سطح بودن تحصیلات	۱۱	هم سطح بودن تحصیلات
۱۰	کار و شغل	۱۰	کار و شغل
۷	اصالت خانوادگی	۱۲	اصالت خانوادگی
۱۲	وضعیت اقتصادی	۸	وضعیت اقتصادی
۵	تناسب فرهنگی	۷	تناسب روحی و روانی
۶	سلامت جسمی و جنسی	۶	سلامت جسمی و جنسی
۸	تناسب روحی و روانی	۱	تفاهم مذهبی
۱	تفاهم مذهبی	۵	تناسب فرهنگی
۱۳	سن	۱۳	سن
۲	همتایی اخلاقی	۲	همتایی اخلاقی
۹	زیبایی	۹	زیبایی

$$R=/.70 \text{ sig}=.008$$

ضریب همبستگی به دست آمده بیانگر آن است که بین دو متغیر، همبستگی مثبت معناداری وجود دارد. این بدان معناست که در اولویت بندی معیارهای ازدواج، بین دو جنس توافق وجود دارد. نکته قابل ملاحظه پایین قرار گرفتن تفاهم مذهبی و همتایی اخلاقی به عنوان

یک معیار است که در هر دو جنس، جزو ملاک‌های سطح دوم و پایین قرار دارند. بر اساس اطلاعات جدول مزبور، اگر هفت معیار اولیه را به‌عنوان معیارهای اصلی در نظر بگیریم، در پژوهش حاضر، اولویت دختران و پسران فقط در یک معیار با هم اختلاف دارند: دختران تناسب روحی و روانی را از معیارهای اصلی می‌دانند، و پسران تناسب فرهنگی را جزو معیارهای اصلی قرار داده‌اند. در تحلیل جنسیتی، هر دو جنس تفاهم مذهبی و همتایی اخلاقی را جزو معیارهای سطح دوم قرار داده‌اند. به‌طور کلی، می‌توان گفت: از نظر طبقه‌بندی معیارهای ازدواج به معیارهای سطح اول و معیارهای سطح دوم، بین دختران و پسران، تطابق بالایی وجود دارد، هرچند این تطابق با معیارهای برآمده از قرآن کریم و روایات همخوانی ندارد.

نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر در پی پاسخ‌گویی به این سؤال بود که معیارهای پذیرفته شده از سوی جوانان شهر کرمان برای ازدواج، تا چه حد با معیارهای توصیه شده در شرع مقدس اسلام مطابقت دارد. نتایج تحقیق نشان داد که از شش معیار اصلی در دیدگاه نظری اسلام، تنها دو معیار، یعنی تناسب در پاک‌دامنی و تناسب در عقل، از سوی جوانان در اولویت قرار گرفته است. این در حالی است که جوانان غیر از این دو معیار، معیارهایی همچون تحصیلات و وضعیت اقتصادی را در اولویت قرار داده‌اند. به عبارت دیگر، پاسخ‌گویان بیشتر معیارهایی را که از نظر آموزه‌های دینی در سطح دوم قرار دارد، به‌عنوان معیارهای سطح اول خود پذیرفته‌اند و این بدان معناست که معیارهای سطح اول دینی را در ردیف‌های متوسط به پایین جای داده‌اند. در بررسی اولویت معیارها بین پسران و دختران، در هر دو جنس، چهار معیار «تناسب در پاک‌دامنی، تناسب در بهره‌هوشی، همتایی تحصیلی و تناسب شغلی»، در ردیف‌های اول تا چهارم قرار دارد. دیگر معیارها با دو سه رتبه اختلاف، در اولویت‌های بعدی قرار می‌گیرد. تناسب ظاهری از دیدگاه هر دو جنس در آخرین ردیف قرار دارد. با توجه به این دو نوع دسته‌بندی (مقایسه معیارهای اسلامی و ملاک‌های پسران و دختران شهر کرمان) می‌توان گفت: توافق و هماهنگی پسران و دختران بر سر معیارهای جاری در جامعه بیش از توافق آنها بر سر معیارهای دینی است؛ یعنی هر

دو جنس معیارهای سطح اول اسلامی را در اولویت دوم خود قرار داده‌اند. نکته قابل تأمل آنکه اگرچه جوانان تمام معیارهای دینی را در اولویت انتخاب خود قرار نداده‌اند، اما «معیار پاک‌دامنی»، که ریشه در فرهنگ دینی و اسلامی آنان دارد، در رأس معیارهای آنان است.

پیشنهادها

با توجه به یافته‌های تحقیق و به منظور نزدیک کردن معیارهای مطرح جوانان با معیارهای دینی، پیشنهاد می‌شود:

۱. تشکیل خانواده بر اساس الگوی انسان‌محور و غربی، که خدا و معاد و ارزش‌های اخلاقی در آن انکار می‌شود، نمی‌تواند به تحکیم خانواده کمترین کمکی بنماید. بنابراین، با ایجاد تسهیلات همه‌جانبه برای ازدواج جوانان در ایران، اما بدون توجه به معیارهای همسرگزینی و زمینه‌های اسلامی تحکیم خانواده و روابط زناشویی، نمی‌توان آمار روزافزون طلاق را کاهش داد. بنابراین، ازدواج با معیارهای علوی و فاطمی، به لحاظ تأثیر آن بر سلامت جسم و روان جوانان مسلمان و سلامت اخلاق و فرهنگ جامعه باید در اولویت سیاست‌های دولت اسلامی قرار گیرد و در برنامه‌های کشوری لحاظ گردد.

۲. والدین به لحاظ نقش مؤثری که در این زمینه دارند، باید شرایط مساعدی برای ازدواج جوانان و همسرگزینی آنان بر اساس معیارهای اسلامی فراهم آورند: تربیت دینی و عاطفی فرزندان، آگاه ساختن جوانان با اهداف و معیارهای منطقی و دینی انتخاب همسر، کمک به فرزندان خود در شناخت و گزینش همسر مطابق معیارهای منطقی و اسلامی، اجتناب از سخت‌گیری در ازدواج از نظر رعایت آداب و رسوم و تعیین مهریه زیاد، اهمیت دادن به نظرات فرزندان در انتخاب همسر و خودداری از ازدواج‌های تحمیلی، حذف معیارهای غیر عقلانی و چشم و هم‌چشمی‌های خرافی در عرصه ازدواج و توجه به معیارهای اسلامی همچون معنویت، عقلانیت، عفت و اخلاق، به جای مهریه سنگین، زیبایی و ثروت.

۳. به دلیل آنکه ایجاد تسهیلات در امر ازدواج سالم و با الگوهای اسلامی تنها در توان و اختیارات خانواده‌ها نیست، از این رو، باید مراجع مهم اجتماعی از طریق تهیه طرح‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و درازمدت، شرایط را برای ازدواج جوانان با الگوهای اسلامی، قرآنی و مکتب نبوی ﷺ و اهل بیت  مساعد سازند. انجمن اولیا و مربیان کشور، شورای

عالی جوانان، سازمان صدا و سیما، وزارت خانه‌های گوناگون، به‌ویژه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت مسکن و شهرسازی، وزارت دادگستری، کمیته امداد امام خمینی^ع، انجمن‌های خیریه، بانک‌های کشور، صندوق‌های قرض‌الحسنه و نهادهای دیگر نقش مؤثری در تسهیل امر ازدواج و ترویج فرهنگ ناب اسلامی در گزینش همسر بر اساس معیارهای اسلامی دارند.

۴. به منظور آگاه ساختن جوانان و خانواده‌ها با موضوع ازدواج و حقوق همسران، لازم است برنامه‌ریزی‌های لازم در این زمینه صورت گیرد؛ همچون ایجاد دوره‌های آموزشی توسط انجمن اولیا و مربیان با به‌کارگیری کارشناسان قرآن‌باور و مسلمان، گسترش مراکز مشاوره خانواده که مشاوران آن معتقد به تعالیم قرآنی و اسلامی باشند، انتشار کتاب‌های مناسب برای جوانان و خانواده‌ها، نگارش مقالات مناسب در مجلات و روزنامه‌های کثیرالانتشار در این زمینه با تأکید بر الگوهای اسلامی، تهیه فیلم‌های مناسب (با رویکرد اسلامی)، و ارائه آن در جلسه‌های آموزش خانواده و تلویزیون، تشکیل همایش‌ها و کنگره‌های لازم در این زمینه با رویکرد اندیشه‌های حیات‌بخش قرآنی، انجام پژوهش‌های لازم و ارائه نتایج آن به مراجع تصمیم‌گیری و ارائه سخنرانی‌های مناسب توسط سخنرانان قرآن‌باور در مجامع مذهبی، آموزشی و فرهنگی.

پی‌نوشت‌ها

۱. محمدبن علی صدوق، *من لا یحضره الفقیه*، ج ۳، ص ۳۸۳.
۲. تاج‌الدین شعیری، *جامع الأخبار*، ص ۱۰۱.
۳. همان، ص ۱۰۲.
۴. فضل‌بن حسن طبرسی، *مکارم الأخلاق*، ص ۲۰۵.
5. www.khabaronline.ir
6. www.sabteahval.ir.
7. www.wafa.ir.
8. www.isna.ir.
۹. *نهج‌النصاحه*، ترجمه ابوالقاسم پاینده، ص ۱۷۸.
۱۰. محمدبن حسن حرعاملی، *وسائل‌الشیعه*، ج ۱۴، ص ۵۴.
۱۱. فضل‌بن حسن طبرسی، همان، ص ۲۰۴.
۱۲. نور: ۳.
۱۳. تاج‌الدین شعیری، همان، ص ۱۵۱.
۱۴. میرزاحسین نوری طبرسی، *مستدرک‌الوسائل*، ج ۱۴، ص ۱۹۱.
۱۵. همان، ص ۵۱.
۱۶. ابراهیم امینی، *انتخاب همسر*، ص ۱۰۲.
۱۷. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۱۴، ص ۵۶.
۱۸. محمدبن یعقوب کلینی، *فروع کافی*، تحقیق: علی‌اکبر غفاری، ج ۱، ص ۲۵.
۱۹. تحریم: ۶؛ والعصر.
۲۰. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۲۰، ص ۵۵۱.
۲۱. محمدباقر مجلسی، *بحارالانوار*، ج ۷۵، ص ۶.
۲۲. عبدالواحدبن محمد تمیمی آمدی، *تصنیف غررالحکم و درر الکلم*، ص ۴۳۲.
۲۳. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۳۲۵.
۲۴. علیرضا اسداللهی فرد، *گفتنی‌های ازدواج*، ص ۹۳.
۲۵. علیرضا اسداللهی فرد، همان؛ ر.ک: زهره منصوری و همکاران، *بررسی رابطه بین الگوی رفتار جنسی و سازگاری زوجی زنان*.
۲۶. آرون تی بک، *عشق هرگز کافی نیست*، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، ص ۹۹، ر.ک: میراحمد هاشمی فرد، *مسائل و اختلافات جنسی در زن و مرد*.
۲۷. سیدجواد مصطفوی، *بهشت خانواده*، ص ۶۷.
۲۸. بقره: ۲۲۳.
۲۹. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۳۵۱.
۳۰. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۲۰، ص ۱۱۸.

۳۱. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۵۶۶.
۳۲. محمدباقر مجلسی، همان، ج ۷۱، ص ۱۷۴.
۳۳. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۵۰۸.
۳۴. فضل‌بن حسن طبرسی، همان، ص ۲۱۴.
۳۵. محمدبن حسن طوسی، *التهدیب لاحکام*، ج ۷، ص ۴۰۰.
۳۶. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۲۰، ص ۱۱۰.
۳۷. میرزا حسین نوری طبرسی، همان، ج ۱۴، ص ۱۵۴.
۳۸. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۲، ص ۱۷۹.
۳۹. همان، ج ۲۰، ص ۱۱۷.
۴۰. همان، ج ۲۰، ص ۱۱۸.
۴۱. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۸، ص ۱۷۷.
۴۲. محمدبن حسن حرعاملی، همان، ج ۱۴، ص ۲۹.
۴۳. *نیج الفصاحه*، ترجمه ابوالقاسم پاینده، ص ۵۱۰.
۴۴. فضل‌بن حسن طبرسی، همان، ص ۲۱۰.
۴۵. حسام‌الدین متقی هندی، *کنز العمال*، ج ۱۷۱۶۶؛ محمدباقر مجلسی، همان، ج ۷۴، ص ۱۸.
۴۶. حرعاملی، همان، ج ۱۴، ص ۶۰-۶۱.
۴۷. همان، ج ۲۰، ص ۹۰.
۴۸. همان، ج ۱۴، ص ۹۵.
۴۹. همان، ص ۳۳.
۵۰. ابراهام مزلو، *انگیزش و شخصیت*، ترجمه احمد رضوانی، ص ۷۹.
۵۱. همان، ص ۳۰.
۵۲. مسعود آذربایجانی و دیگران، *روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی*، ص ۲۵۶-۲۶۱.
۵۳. باقر ساروخانی، *جامعه‌شناسی خانواده*، ص ۶۸-۶۹.
۵۴. محمدباقر مجلسی، همان، ج ۱۴، ص ۲۹.
۵۵. همان، ص ۴۴.
۵۶. همان.
۵۷. نور: ۲۶.
۵۸. سیدمحمد حسین طباطبائی، *تفسیر المیزان*، ج ۱۵، ص ۱۱۵.
۵۹. محمدباقر مجلسی، همان، ج ۱۰۰، ص ۳۷۲.
۶۰. محمدبن یعقوب کلینی، *الکافی*، ج ۵، ص ۳۴۸.
۶۱. محمدباقر مجلسی، همان، ج ۷۵، ص ۳۶۷.

۶۲. باقر ساروخانی، همان، ص ۵۱-۵۲.
۶۳. همان، ص ۶۱-۶۴.
۶۴. مسعود آذربایجانی و دیگران، همان، ص ۲۵۶.
۶۵. محمدرضا سالاری فر، *خانواده در نگرش اسلام و روان شناسی*، ص ۲۷-۲۸.
۶۶. همان.
۶۷. ر.ک: محمدرضا، سالاری فر، «همسرگزینی در اندیشه دینی»، *کتاب زنان*، ش ۲۵.
۶۸. احمد صافی، *خانواده متعادل و نامتعادل*، ص ۳۵.
۶۹. ابراهیم امینی، همان، ص ۱۲۹-۱۳۰.

منابع

- نهج الفصاحه، ترجمه ابوالقاسم پاینده، چ چهارم، تهران، دنیای دانش، ۱۳۸۲.
- آذربایجانی، مسعود و دیگران، روان‌شناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، چ دوم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۸۲.
- اسداللهی فرد، علیرضا، گفتنی‌های ازدواج، چ پنجم، قم، صبح پیروزی، ۱۳۸۶.
- امینی، ابراهیم، انتخاب همسر، چ دهم، تهران، شرکت چاپ و نشر بین‌الملل، ۱۳۸۴.
- بک، آرون تی، عشق هرگز کافی نیست، ترجمه مهدی قراچه‌داغی، تهران، ارین کار، ۱۳۷۱.
- تیمی‌آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم، دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶.
- حراعلی، محمدین حسن، وسائل الشیعه، قم، مؤسسه آل‌البیت (ع)، ۱۴۰۹ق.
- ساروخانی، باقر، جامعه‌شناسی خانواده، تهران، سروش، ۱۳۷۰.
- سالاری فر، محمدرضا، «همسرگزینی در اندیشه دینی»، مطالعات راهبردی زنان، ش ۲۵، ۱۳۸۳، ص ۲۱۷-۲۴۰.
- خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، چ پنجم، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سمت، ۱۳۸۸.
- شعیری، تاج‌الدین، جامع الأخبار، قم، رضی، ۱۴۰۵ق.
- صدوق، محمدبن علی، من لا یحضره الفقیه، چ دوم، قم، جامعه مدرسین، ۱۴۰۴ق.
- صافی، احمد، خانواده متعادل و نامتعادل، چ نهم، تهران، انجمن اولیا و مربیان، ۱۳۸۶.
- طباطبائی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، قم، جامعه مدرسین، ۱۳۷۴.
- طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الأخلاق، چ چهارم، قم، شریف رضی، ۱۳۷۰.
- طوسی، محمدبن حسن، تهذیب الاحکام، قم، نور وحی، ۱۳۸۶.
- کلینی، محمدبن یعقوب، الکافی، چ دوم، تهران، اسلامی، ۱۳۶۲.
- فروع کافی، تحقیق: علی اکبر غفاری، چ دوم، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۸.
- متقی هندی، حسام‌الدین، کنز العمال، بیروت، مؤسسه الرساله، ۱۴۰۹ق.
- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، تهران، اسلامی، ۱۳۷۲.
- مزلو، ابراهام، انگیزش و شخصیت، ترجمه احمد رضوانی، مشهد، آستان قدس رضوی، ۱۳۶۷.
- مصطفوی، سیدجواد، بهشت خانواده، تهران، هاتف، ۱۳۹۰.
- منصوری، زهره و همکاران، بررسی رابطه بین الگوی رفتار جنسی و سازگاری زوجی زنان، در: مجموعه مقالات اولین همایش منطقه‌ای روانی، اجتماعی و حقوقی زنان، رامهرمز، دانشگاه آزاد اسلامی، بی تا.
- نوری طبرسی، میرزا حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، بیروت، دار ابن کثیر، بی تا.
- وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان (موج دوم)، تهران، دفتر طرح و پیمایش ارزش و نگرش‌ها، ۱۳۸۱.
- هاشمی فرد، میراحمد، مسائل و اختلافات جنسی در زن و مرد، چ هفتم، تهران، چهر، ۱۳۷۱.
- یوسفی، علیرضا، «بهداشت روانی ازدواج»، پیوند، ش ۲۱۹، ۱۳۷۶، ص ۳۷-۴۱.